

منازل آخرت

ذخیره مقاله با فرمت پی دی اف

انسان در سفر آخرتش منازل و مراحل متعددی را طی می‌کند که در قرآن به آن اشاره شده و این جا به اختصار درباره آن منازل توضیحاتی ارائه می‌شود.

فهرست مندرجات

- ۱ - سكرات مرگ
- ۲ - قبر
- ۳ - برزخ
- ۴ - نفخ صور
- ۵ - سنجش اعمال
- ۶ - صراط
- ۷ - نتیجه
- ۸ - پانویس
- ۹ - منبع

۱ - سكرات مرگ

[ویرایش]

نخستین منزل، جریان سكرات مرگ و سختی جان دادن است، امیرالمؤمنین (علیه السلام) در تبیین سكرات مرگ می‌فرماید: «و ان للموت لغمرات هی اقطع من ان تستغرق بصفة او تعتدل علی عقول اهل الدنيا»^[۱] آری، مرگ را ورطه‌ها و دشواری‌هایی است سخت تر از آن که بتوان وصفش کرد، یا عقل‌های مردم بتواند آن را بفهمد. طبق این کلام حضرت، سكرات مرگ بگونه‌ای سخت است که اساسا هرگز قابل وصف

نیست، و اگر بتوان آن را وصف کرد، کسانی که در دنیا هستند توان درک و فهم آن را ندارند.

۲ - قبر

[ویرایش]

منزل دیگر، قبر است، امیرالمؤمنین (علیه السلام) درباره این منزل می‌فرماید: «فيا له من بيت وحدة، و منزل وحشة و مفرد غربة»^[۲] یعنی شگفتا از خانه تنهایی، و سرای وحشت، و جایگاه بی کسی و غربت.

در روایتی آمده روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بر سر میتی که او را دفن می‌کردند حاضر شد، و در حالی که اشک از چشمان حضرت به شدت سرازیر بود به مردم فرمود: «اخواني لمثل هذا فاعدوا» یعنی ای برادران من، از برای همچو منزلی خود را آماده سازید.^[۳]

۳ - برزخ

[ویرایش]

گر چه از یک نظر قبر همان عالم برزخ است،^[۴] از لحاظ دیگر برزخ را می‌توان یکی از منازل قیامت تلقی کرد، برزخ واسطه میان دنیا و آخرت است، انسان پس از مرگ از جهت اعتقاداتی که داشته و اعمال نیک و بدی که در این دنیا انجام داده مورد بازپرسی خصوصی قرار می‌گیرد و پس از محاسبه اجمالی طبق نتیجه‌ای که گرفته شد به یک زندگی شیرین و گوارا یا تلخ و ناگوار محکوم گردیده و با همان زندگی در انتظار روز رستاخیز عمومی بسر می‌برد. روح انسان در برزخ، به صورتی که در دنیا زندگی کرده است به سر می‌برد اگر از نیکان است از سعادت و نعمت و جوار پاکان و مقربان درگاه خدا برخوردار می‌شود و اگر از بدان است در نعمت و عذاب و مصاحبت شیاطین و پیشوایان ضلال می‌گذراند.^[۵]

درباره انسان در عالم برزخ سخن بسیار است، از جمله اینکه بر اساس آموزه‌های دینی انسان در آن عالم سخت نیازمند کارهای نیک از قبیل دعا و صدقه دادن به نیت خود از طرف بستگان است، در روایتی آمده هر کسی که صدقه به فقیری به نیت میتی بدهد، فرشته‌ای آن را در ظرفی از نور که بسیار درخشنده است می‌گذارد و در عالم برزخ آن را به میت مورد نظر هدیه کننده می‌رساند و می‌گوید این هدیه را فلان کس برای شما فرستاده

است، میت آن هدیه را می‌گیرد و از آن بهره مند می‌شود.^[۶]

۴ - نفخ صور

[ویرایش]

منزل دیگر مرحله‌ای است که از آن در آموزه‌های دینی به «ن فح صور فریاد مرگ و حیات» یاد شده است، و در آیات فراوانی از قرآن مجید اشاراتی به مساله نفخ صور شده است، از مجموع آن آیات به خوبی استفاده می‌شود که دو بار در صور دمیده می‌شود، یک بار در پایان جهان که همه خلایق می‌میرند و این نفخه مرگ است، و بار دیگر در آستانه رستاخیز که همه مردگان زنده می‌شوند و این نفخه حیات است، در حقیقت توقف و از کار افتادن این جهان و آغاز حرکت جهان دیگر تشبیه به توقف و حرکت لشکرها و قافله‌ها شده است که با صدای شیپور مخصوص یا صدای بلند دیگری همگی با هم از راه رفتن باز می‌ایستند و متوقف می‌شوند و با صدای دیگر به پا می‌خیزند و حرکت می‌کنند.^[۷] در قرآن کریم درباره این مرحله و منزل انسان در مسیر سفر آخرت چنین آمده: «و نفخ فی الصور فصعق من فی السماوات و من فی الارض الا من شاء الله ثم نفخ فیه اخری فاذا هم قیام ینظرون»^[۸] یعنی و در صور دمیده می‌شود و تمام کسانی که در آسمان‌ها و زمین هستند می‌میرند مگر کسانی که خدا بخواهد، سپس بار دیگر در صور دمیده می‌شود ناگهان همگی به پا می‌خیزند و در انتظار هستند.

از این آیه به دست می‌آید نفخ صور در حقیقت یک صاعقه و صیحه عقلی است که تمام آسمان و زمین را پر می‌کند و سبب مرگ ناگهانی همه موجودات زنده می‌شود و یا همه را به حرکت و جنبش در می‌آورد و سبب حیات و زنده شدن آنها می‌شود.^[۹]

۵ - سنجش اعمال

[ویرایش]

منزل دیگر که جزء موافق هولناک مسیر آخرت است، منزل سنجش اعمال انسان است. در قرآن کریم بحث‌های گسترده‌ای درباره این مرحله از سفر آخرت مطرح شده و با تعبیرات گوناگون از آن موقوف و مرحله یاد شده است که در اینجا به نمونه‌هایی از آن آیات اشاره می‌شود تا چپستی و چگونگی این منزل تا اندازه‌ای معلوم شود:^[۱۰]

فرمود: «و تری کل امة جاثیة کل امة تدعی الی کتابها الیوم تجزون ما کنتم تعملون»^[۱۱]

یعنی هر امتی را به زانو در آمده می‌بینی، هر امتی به سوی کارنامه خود فرا خوانده می‌شود

و بدیشان می‌گویند: آنچه را می‌کردید امروز پاداشی می‌یابید. و در آیه دیگر فرمود: «اما کسی که نامه اعمالش به دست راست او داده می‌شود از خوشحالی فریاد می‌زند که اهل محشر نامه اعمال مرا بگیرید و بخوانید و اما کسی که نامه اعمال بدست چپ او داده شده می‌گوید: ای کاش هرگز نامه اعمال به من داده نمی‌شد.» [۱۲]

اما در این باره که ماهیت نامه اعمال چیست، مفسران مطالب فراوانی را مطرح کرده از جمله گفته‌اند: ممکن است گفته شود اعمال انسان همان گونه که در درون جان او اثر می‌گذارد در عالم بیرون، در فضا و هوای اطراف، در زمینی که بر آن زندگی می‌کند و در همه چیز اثر دارد، گوئی بر آنها نقش می‌بندد، نقوش طبیعی و غیر قابل انکار، نقوشی که به وسیله قوا و نیروهای عالم هستی و فرشتگان در دل این موجودات ثبت می‌شود، در قیامت پرده از آن برداشته می‌شود، و آشکار می‌گردد، و به دست هر کس داده می‌شود و با یک نگاه در آن حال هر کس معلوم است، مسلماً این آثار در دنیا برای ما محسوس و قابل درک نیست، اما بی شک آنها وجود دارند، و روزی که در آن دید تازه‌ای پیدا می‌کنیم همه اینها را می‌بینیم و می‌خوانیم و تصدیق می‌کنیم. [۱۳]

۶ - صراط

[ویرایش]

یکی دیگر از منازل آخرت که بسیار حساس است، مرحله عبور از صراط است، در وصف آن گفته شده: صراط پلی است که بر روی جهنم کشیده شده و تا کسی از آن نگذرد داخل بهشت نمی‌شود. و در روایات آمده است که از مو باریک تر و از شمشیر برنده تر و از آتش گرم تر است، و مؤمنان خالص در کمال آرامش، و به سرعت و بدون ترس از آن عبور می‌کنند. اما برخی با دشواری و همراه ترس و نگرانی بالاخره از آن می‌گذرند و عده‌ای از روی آن پل به جهنم می‌افتند.

نمونه آن صراط در دنیا نیز وجود دارد که در واقع گذری از این صراط پی آمدش عبور آسان از صراط یاده شده در آخرت است و آن عبارت است از دین حق و راه ولایت و متابعت از امیرمؤمنان و سایر امامان معصوم (علیهم‌السلام)، هر کسی که در دنیا از این صراط یعنی راه ولایت عدول کند و به انحراف کشیده شود و مسیر غیر ولایت را برگزیند و با گفتار یا کردار خود در جهت خلاف آن حرکت نماید، در آخرت از پل نمی‌تواند عبور کند و بالاخره در هنگام عبور از آن پایش می‌لرزد و در جهنم سقوط می‌کند. [۱۴] [۱۵] [۱۶]

برخی از بزرگان معاصر ضمن بحث مبسوطی درباره صراط به این روایت استناد کرده که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمود: «ای علی در روز قیامت من و تو و جبرئیل به صراط می‌نشینیم و کسی که از صراط نمی‌گذرد مگر این که نامه‌ای داشته باشد که در آن

اعتقاد وی به ولایت شما نگذاشته شده باشد...»

اساسا در اسلام ناب همه معارف به هم پیوسته است لذا صراط که همان راه و روش شناخت خدا است، دو گونه است، صراط دنیا و آخرت، راهی که در دنیاست، همان امام واجب اطاعه است، کسی که در دنیا او را شناخت و به راهنمایی‌های او اقتدا کرد از صراط آخرت که پل دوزخ است گذشته است و هر کس امام را در دنیا نشناخت کامش بر صراط آخرت می‌لرزد و در آتش دوزخ سقوط می‌کند. [۱۷][۱۸][۱۹]

آنچه بازگو شد نمودار و نمونه‌های از منازل و مراحل سفرت آخرت است، و ممکن است در هر کدام از مراحل و منازل یاد شده به خصوص بعد از آن که انسان سر از خاک بر می‌دارد و زنده می‌شود مراحل و مواقف متعدد وجود داشته باشد مثلا در روایات آمده که در قیامت پنجاه موقف و ایستگاه وجود دارد که هر موقف آن هزار سال طول می‌کشد.

امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: «ان فی القیامه خمسين موقفا لكل موقف الف سنة»^[۲۰] یعنی در قیامت پنجاه موقف وجود دارد که هر موقف آن هزار سال است. علما گفته‌اند: در مسیر محشر برای هر یکی از واجبات الهی یک ایستگاه گذاشته می‌شود و انسان‌ها در آن ایستگاه‌ها نگاه داشته می‌شوند و درباره نحوه عملکرد انسان نسبت به آن کار و فریضه الهی حساب رسی می‌شود، اگر عمل کرده بود و رحمت الهی شامل او شد به عقبه بعدی منتقل می‌شود تا به این ترتیب از همه عقبه‌ها عبور کند و اگر خدای نخواست عمل نکرده بود و رحمت الهی نیز شامل او نشد از همان عقبه پای او می‌لرزد و وارد جهنم می‌شود. زیرا همه این موقف‌ها به عبور از پل صراط بر می‌گردد، اسم یکی از آن‌ها عقبه ی ولایت است که انسان در آنجا مورد بازجویی قرار می‌گیرد و درباره ی ولایت امام علی و سایر ائمه (علیهم‌السلام) سؤال می‌شود.

عقبه دیگر، عقبه نماز است، عقبه دیگر عقبه امانت است و برای هر وظیفه شرعی یک عقبه و موقف تعیین شده است. [۲۱]

طبق این بیان معلوم می‌شود که گذشته از آنچه علما در بحث منازل آخرت و به عنوان مراحل کلی مسیر آخرت مطرح کرده‌اند، مواقف و عقبه‌هایی نیز در مسیر راه وجود دارد. مثلا بر پل صراط که خود یکی از منازل آخرت است، چند موقف و عقبه وجود دارد. و بدین ترتیب اگر در ترتیب بندی منازل آخرت منزل حساب رسی قبل از منزل «پل صراط» عنوان شده در واقع یک ترتیب بندی به حسب طرح بحث منازل آخرت است و گرنه بر اساس بیان یاده شده و بعضی روایات در سر پل صراط در مواقف و عقبه‌های خاصی از هر کدام از اعمال واجب بازجویی می‌شود و این خود یک نوع حساب رسی است پس این مساله که آیا پل صراط قبل از منزل حساب رسی است یا بعد از آن، گفته‌ها بر اساس روایات متعدد متفاوت خواهد بود.

[ویرایش]

مواقف مذکور، بخش‌هایی از مراحل و منازل مسیر انسان در سفر ابدی اوست که این سفر بدون استثنا برای همگان است و کسی چه بخواهد چه نخواهد این سفر را باید برود و آن منازل را باید طی کند، تا بالاخره به نتیجه آنچه عمل کرده است برسد. اگر خوب عمل کرده و در مسیر معارف وحی آسمانی حرکت کرده است فطوبی له و حسن مآب، بهشت جاودان گوارای او باد. اگر خدای نخواستہ بد عمل کرده و در جهت خلاف راهنمایان الهی (پیامبران و ائمه (علیهم‌السلام)) گام برداشته است، بدا به حال او که جهنم آتشین جایگاه او خواهد بود.

۸ - پانویس

[ویرایش]

۱. ↑ امام علی علیه‌السلام، نهج البلاغه، ص ۲۳۰، خطبه ۲۲۱..
۲. ↑ امام علی علیه‌السلام، نهج البلاغه، ص ۲۱۴۸، خطبه ۱۵۸.
۳. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۱۲۹.
۴. ↑ امام خمینی، معاد از دیدگاه امام خمینی (تبیان دفتر ۳۰)، ص ۱۷۱، نشر مؤسسه نشر آثار امام رحمة‌الله‌علیه، ۱۳۷۸ ش.
۵. ↑ طباطبایی، محمد حسین، شیعه در اسلام، ص ۱۶۳.
۶. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۱۶۴.
۷. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۴۶، نشر دارالکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۷۷ ش.
۸. ↑ زمر/سوره ۳۹، آیه ۶۸.
۹. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۶۷، نشر پیشین.
۱۰. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ص ۷۵.
۱۱. ↑ جاثیه/سوره ۴۵، آیه ۲۸.
۱۲. ↑ حاقه/سوره ۶۹، آیه ۱۹-۲۵-۲۶.
۱۳. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۱۰۵، نشر پیشین.
۱۴. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۱۱۸،
۱۵. ↑ امام خمینی، چهل حدیث، ص ۹۸ نشر مؤسسه آثار امام رحمة‌الله‌علیه، سال ۱۳۷۸ ش

۱۶. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۱۱۹، نشر دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۹ ش.

۱۷. ↑ جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن، (معاد در قرآن، ج ۵)، ص ۲۱۴، نشر مرکز اسراء قم، ۱۳۸۱ ش

۱۸. ↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۸، ص ۶۷.

۱۹. ↑ حویزی، عبدالعلی بن جمعه، نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱.

۲۰. ↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷، ص ۱۲۷.

۲۱. ↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷، ص ۱۲۹.

۹ - منبع

[ویرایش]

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «منازل و مراحل آخرت در قرآن»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۴/۱۱/۱۱.

رده‌های این صفحه : مقالات اندیشه قم

- سیاست و ضوابط: تلاش ویکی فقه تدوین دانشنامه‌ایی در حوزه علوم اسلامی است. یکی از سیاست‌های اصلی آن رعایت احترام به صاحبان نظریه است. اتقان و مستند بودن مطالب یکی دیگر از سیاست‌هاست که در نگارش مطالب باید رعایت شود. تدوین مطالب توسط طلاب قم، مشهد، نجف و سایر حوزه‌های علمیه با رعایت اتقان و استناد، انجام می‌شود.